

УДК 94(477+438)“1939/1945”:327.56“19/20”

*Оксана КАЛИЩУК***КОНФЛІКТОГЕННИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ****(на прикладі українсько-польських відносин у роки Другої світової війни)**

Якщо переглянути сторінки історії, за влучним спостереженням професора Інституту політичних наук Польської академії наук (ПАН) Анджея Пачковського (Andrzej Paczkowski), можна легко побачити, що сусідні нації живуть із почуттям ненависті одна до одної та у стані тривалих конфліктів набагато частіше, ніж у стані взаємної поваги, пошанування і співпраці¹. Загострення на ґрунті історичних суперечок радше є нормою, ніж винятком. Пам'ять про минуле та ретрансляція подій історії у сучасність призводила і продовжує провокувати різнопланові конфлікти в міждержавних та міжнаціональних відносинах. Адже причини історичного плану походять із самооцінки етносом свого місця й ролі у світовому порядку, а зумовлює їх саме історична пам'ять, яка зберігає національні традиції, образи історичних ворогів, відображає колоніальне минуле, наявність чи відсутність власного державотворення тощо². Як стверджують дослідники, в пам'яті ми знаходимо або те, що боїмося забути, або ж те, про що боїмося згадати³. Саме на це останні десятиліття у своїх дослідженнях вказують В. Арбеніна, А. Дмитрієв, В. Кравченко, Я. Новиков, В. Ткаченко та ін.

Мета статті – спробувати проаналізувати наскільки і як непросте українсько-польське минуле впливає на сучасні міждержавні відносини, як його використовують для досягнення поточних завдань сучасні політики України, Польщі та Росії.

Конфронтація пам'яті постійно присутня в українсько-польських взаєминах, що, безперечно, впливає на міждержавні відносини та функціонування стереотипів в обох суспільствах. Як зауважує Віра Арбеніна, не можна зрозуміти сучасні відносини між українцями та росіянами, українцями та поляками, українцями та румунами тощо, якщо не враховувати минуле цих відносин у той час, коли частини українського етносу,

¹ Пачковський А. Польща й Україна, важкі питання складні відповіді / Анджей Пачковський // Європа та її болісні минувшини / [авт.-упоряд. Ж. Мінк і Л. Неймайер у співпраці з П. Боннармом; пер. з фр. Є. Марічева]. – Київ: Ніка-Центр, 2009. – С. 142–153.

² Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики України ХХІ століття: монографія / С. Здіорук. – Київ: Знання України, 2005. – С. 153.

³ Навіцький У. “Убогі пам'яттю”: як минуле зводить замість та Іншого разом / У. Навіцький // Схід–Захід: історико-культурологічний збірник / [за ред. В. Кравченка]. – Харків: ТОВ “НТМТ”, 2009. – Вип. 13–14. – С. 25–46.

входячи до складу Російської, Польської, Румунської держав, зазнавали з боку домінантної спільноти уніфікаційного впливу і дискримінації⁴. Складні стосунки країн у минулому, певні закоренілі стереотипи у двосторонніх контактах на сучасному етапі створюють труднощі для рівноправної співпраці і партнерства. Знана дослідниця українсько-польських відносин Богуміла Бердыховська (Bogumiła Berdychowska) не випадково ствердила, що “відтоді, як Польща й Україна стали суверенними державами, найбільше напруження у двосторонніх відносинах, як це не парадоксально, викликали не насущні політичні розбіжності, а події минулого”⁵. Це підтверджують слова чинного Президента Республіки Польща Анджея Дуди (Andrzej Duda), виголошені під час візиту до Києва: “Планування та створення доброго майбутнього та теплих українських відносин повинне також опиратися на історичну правду, навіть якщо ця правда болюча, але все одно ми повинні на неї опиратися, щоб перебороти усі історичні стереотипи, які існують у відносинах між нашими народами...”.

У дослідженнях історичної пам’яті загальноновизнаним є те, що маніпулювання спогадами та пам’яттю стало могутнім знаряддям управління індивідуальною й суспільною свідомістю⁶. Маніпулювання історичною пам’яттю – один із засобів, який широко використовують політичні сили. Послугування політиками конфліктогенним спадком минувшини із закликами виправити несправедливості може зумовити нові виклики у процесі подальшого українсько-польського примирення історичних пам’ятей останніх десятиліть.

За спостереженнями дослідників, приклад країн Центрально-Східної Європи з наближенням розширення Європейського Союзу (ЄС) продемонстрував активізацію політиків, які використовують непевність навколо вступу, щоб нагадати про старі суперечки й історичні метафори, які їх характеризували. Вони часто-густо вдаються до історизування конфліктогенного спадку із закликом виправити несправедливості минулого, ставлячи під сумнів попередні досягнення на шляху порозуміння між народами (між чехами та німцями, між поляками та німцями)⁷. Тим паче, що саме для цього регіону визначальною рисою вважають співіснування і взаємодію корінних народів й етносів-меншин. Навіть побіжний аналіз виявляє, що більша частина історії України пов’язана з проблемами конфронтації та співпраці між українцями і поляками. Суголосно виглядає характеристика Пьотра Вандича (Piotr Wandycz) досвіду іншої країни: “Справді з часів раннього середньовіччя й до остаточного вигнання німців із Чехословаччини після Другої світової війни антагонізм і симбіоз були характерні для більшості процесів”⁸.

⁴ Арбеніна В. Етносоціологія: навч. посібник / В. Арбеніна. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2007. – С. 181.

⁵ Бердыховская Б. Польша и Украина: вызовы современности / Б. Бердыховская // Новая Польша. – 2005. – № 10. – С. 6–7.

⁶ Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні / Л. Нагорна. – Київ, 2002. – С. 102.

⁷ Мінк Ж. Європа та її “болісні” минувшини: стратегії Історизування та їх використання в Європі / Жорж Мінк // Європа та її болісні минувшини / [авт.-упоряд. Ж. Мінк і Л. Неймайер; пер. з фр. Є. Марічева]. – Київ, 2009. – С. 22.

⁸ Вандич П. Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення / П. Вандич. – Київ: Критика, 2004. – 464 с.

Якщо аналізувати українсько-польські історичні дискусії, то відносини між цими двома націями в роки Другої світової війни є чи не найдражливішою темою, яка спричиняє чи не найбільше суперечок. Ба більше, Волинь '43 – потенційно конфліктна в декількох вимірах: 1) внутрішньоукраїнському; 2) українсько-польському; 3) російсько-польсько-українському.

В Україні волинська тема час до часу виринає під час суперечок навколо оцінок значення і ролі Організації українських націоналістів (ОУН) й Української повстанської армії (УПА) в українській історії. Це дозволило Леонідові Зашкільнякові ствердити про переважно внутрішньоукраїнський контекст конфлікту, пов'язаний із розходженнями в оцінці національного руху та спадку ОУН й УПА⁹. Якщо в Польщі провели декомунізацію ідеології й гідно вшановують Армію Крайову (АК), то в Україні прощання з радянським минулим затягнулося і, відповідно, тривалими виявилися дискусії щодо необхідності пошанування вояків УПА. У цьому сенсі Волинь '43 стала частиною обговорення знакового для українського суспільства рішення про визнання ОУН і УПА як чинників національно-визвольного руху. По суті українсько-польське протистояння в роки Другої світової війни всередині країни є лише елементом величезної теми ОУН та УПА.

Непросте спільне українсько-польське минуле виявилось активним елементом побудови сучасних відносин між народами й державами. Негативний вплив “історичного чинника” на відносини України та Польщі в 1990-х роках вдавалося пом'якшувати завдяки крокам найвищого керівництва обох країн – спочатку Леха Валенси і Леоніда Кравчука, а згодом Александра Квасньєвського і Леоніда Кучми¹⁰. Звертає на себе увагу спроба дотримання офіційним Києвом та Варшавою певного паритету у вшануванні і польських, і українських жертв протистояння (Павлівка 2003, Павлокома 2006, Гута Пеняцька 2009). Однак у 2008 р. із польської сторони пролунали потужні голоси про ревізію попередніх документів щодо українсько-польського конфлікту. Знаковою в цьому сенсі треба вважати ухвалу Сейму від 15 липня 2009 р.¹¹ (її прийняття деякі автори вважають *de facto* і *de jure* денонсуванням ухвали 2003 р. про взаємне примирення та прощення) й окремих регіональних сеймиків щодо волинських подій. У 2013 р. законодавчі інституції Польщі лише повторили термінологію 2009 р., назвавши події на Волині “етнічними чистками з ознаками геноциду”¹². З останніх ініціатив потрібно згадати внесення до

⁹ Зашкільняк Л. Історія Польщі в українській історіографії і суспільній свідомості українців початку ХХІ століття [Електронний ресурс] / Л. Зашкільняк. – Режим доступу: <http://jazon.hist.uj.edu.pl/zjazd/materialy/zaszkilniak.pdf>

¹⁰ Варто згадати спільну заяву Президентів України і Республіки Польща від 21 травня 1997 р. “До порозуміння і єднання” (Урядовий кур'єр. – 1997. – 24 травня). Наступною стала спільна заява Президента України і Президента Республіки Польща “Про примирення – в 60-ту річницю трагічних подій на Волині” (Українська культура. – 2003. – № 8. – С. 3).

¹¹ Присташ Я. Сейм вшанував жертви Волині 1943–44 рр. / Я. Присташ // Наше слово. – 2009. – 26 липня.

¹² Його жс. “Етнічні чистки з ознаками геноциду” / Я. Присташ // Наше слово. – 2013. – 30 червня.

парламенту 10 лютого 2016 р. послом PiS Міхалом Дворчиком (Michał Dworczyk) проекту встановлення Національного дня мучеництва кресов'яків, який знову ж таки прив'язаний до символічної дати 11 липня – т. зв. “кривавої неділі”¹³. Усе це дає змогу говорити про формування ситуації, коли поляки виступають єдиними жертвами, а українці – лише ініціаторами й організаторами конфлікту.

Щодо суспільної дискусії, то гостре сприйняття волинської теми зумовлює домінування в її обговоренні радикальних середовищ. Так склалося, що від початку тон у ньому задали кресові середовища, для яких доведення власної правоти значно важливіше, ніж пошук істини. Тому необхідно розуміти, що волинська тема функціонує в польській суспільній свідомості як елемент “кресового” міфу¹⁴ з його відповідним ідейним навантаженням. При цьому варто пам'ятати, що попри свою нечисленність репрезентанти правих поглядів надактивні та голосні (ксьондз Тадеуш Ісаковіч-Залеський, який є найяскравішим репрезентантом цієї частини польського суспільства, присутній і на телебаченні, і в пресі, і на різноманітних громадських заходах). Голос опонентів кресов'яків, що об'єднує “Газета виборча”, не дуже потужний. Сама по собі наявність правого середовища не є чимось винятковим, радше навпаки – це норма. Однак занепокоює факт зближення поглядів на волинські події представників “кресов'яцьких” і “ліберальних” середовищ. Це, на нашу думку, суттєво збільшує шанси використання цієї теми для нагнітання конфліктних ситуацій між українцями та поляками. Адже відтак поле пошуку компромісу звужується. Українці не можуть в односторонньому порядку визнати факт злочину, адже злочини здійснювали надто часто і поляки. Їх же закликають щонайменше визнати злочинність волинських подій, а як максимум – очікують одностороннього пробачення чи покаяння¹⁵. Не потрібно довго міркувати над наслідками такої позиції – будь-який примус лише створює конфліктну ситуацію, незадоволення всередині суспільства й напруження у відносинах між народами.

Зрештою, варто окреслити конфліктогенність Волині⁴³ у трикутнику Україна–Польща–Росія. Щораз очевиднішим стає використання теми Волинь⁴³ в інформаційній війні, яку нині веде Росія проти України. При цьому вкотре роблять ставку на розпалювання ворожнечі та поглиблення суперечностей через тлумачення подій минулого, на що звертають увагу українські й польські дослідники¹⁶. Одні автори роблять це доволі відверто, інші – більш завуальовано. Прикметною

¹³ Będzie Narodowy Dzień Pamięci Męczeństwa Kresowian? // Kresowe Serwis Informacyjny. – 2016. – Nr 3(58). – S. 2, 4–7.

¹⁴ Гальчак Б. Польський міф про “східні креси” в польсько-українських відносинах / Б. Гальчак // Історичний архів. Наукові студії: зб. наук. праць – Миколаїв: В-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – Вип. 11. – С. 106–110.

¹⁵ Огієнко В. Волинь 1943 року: перспективи українсько-польського примирення / В. Огієнко // Геноцид України в XX столітті: Україна під окупаційними режимами: історичні реалії та постколоніальний синдром: матеріали третьої Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 4–5 квітня 2014 р.); редкол.: Л. Сенік, Б. Моркляник, Р. Пак та ін.; наук. та літ. ред.: Л. Сенік, М. Чорнописький. – Львів: Добрий друк, 2015. – С. 109–120.

¹⁶ Нагорна Л. Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії / Л. Нагорна. – Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. – С. 124–129.

є позиція Ніколая Малишевського, завідувача кафедри ідеології і політичних наук Академії управління при Президенті Республіки Білорусь, який в однакових тонах відгукується і про волинську трагедію, і про польські масові виселення, врешті об'єднавши їх у “польсько-западенську” методику геноциду й депортацій¹⁷. Щодо ОУН і УПА та їх ідеології польські устремління навидовижу виявляються тотожними російським. Зрештою, один із російських інформаційних порталів прямо написав, що визнання “волинської різанини” геноцидом поляків стане для Росії важливим кроком на шляху до повернення втрачених позицій на міжнародній арені (і лише скрушно зауважив, що російські чиновники навряд чи наважаться на подібний крок, як втім і польські)¹⁸. Тоді деякі українські автори не випадково задавали риторичне запитання: чи заспіває польський Сейм голосом КДБ/ФСБ (Комітетом державної безпеки/Федеральною службою безпеки)?¹⁹. Водночас, як зауважив Вадим Скуратівський, ця спілка поляків із росіянами може бути лише тимчасовою кон'юнктурою, що розуміють у Польщі²⁰.

З наближенням Вільнюського саміту тиск Росії ставав все жорсткішим та агресивнішим. Можна визначити декілька яскравих моментів цієї політичної гри. Першим кроком було звернення 148 народних депутатів (переважно регіоналів і комуністів) до польського парламенту з проханням визнати волинські події геноцидом. Як зазначав тоді Вадим Скуратівський, навіть якщо ці кроки не були інспіровані Генштабом Російської Федерації (РФ), то це напевне пішло росіянам на користь²¹. Потім був візит Президента Республіки Польща Броніслава Коморовського до Луцька, де 14 липня 2013 р. відбувалися жалобні заходи. Власне непорозуміння почалися від початку: тодішній глава Української держави Віктор Янукович проігнорував ушанування жертв Волинської трагедії, а офіційний Київ представляв віце-прем'єр із гуманітарних питань Костянтин Грищенко. Однак ще пікантнішим виглядає

¹⁷ Малишевский Н. Трагедия Волыни: почему “сложно верить полякам...” (I) [Електронний ресурс] / Н. Малишевский. – Режим доступа: <http://www.fondsk.ru/pview/2013/07/01/tragedia-volyni-pochemu>; *Его же*. Волинская резня в свете “политики памяти” (II) [Електронний ресурс] / Н. Малишевский. – Режим доступа: <http://www.fondsk.ru/pview/2013/07/10/volynskaja-reznia-v-svete>; *Его же*. Истоки Волынской резни надо искать в духовной трагедии становления фашиствующего “украинства” [Електронний ресурс] / Н. Малишевский. – Режим доступа: <http://www.newsrbt.ru/detail/?ID=15212>; *Его же*. О чём молчит Киев, или Польское выселение украинцев [Електронний ресурс] / Н. Малишевский. – Режим доступа: <http://www.newsrbt.ru/detail/?ID=44653>; *Его же*. Волинская резня: замалчиваемые причины [Електронний ресурс] / Н. Малишевский. – Режим доступа: <http://krivobokov.com.ua/nlo/268-volynskaya-reznia-zamalchivaemye-prichiny.html>

¹⁸ Россия вслед за Польшей должна признать Волынскую резню геноцидом поляков [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://iarex.ru/articles/38704.html>

¹⁹ Грабовський С. Чи заспіває польський Сейм голосом КДБ/ФСБ? / С. Грабовський // Український тиждень. – 2013. – 26 квітня – 16 травня. – С. 62–63.

²⁰ Скуратівський В. Генпрокуратурі та СБУ треба заборонити Партію регіонів та КПУ [Електронний ресурс] / В. Скуратівський. – Режим доступу: glavcom.ua/articles/12673.html (розмовляв В. Червоненко).

²¹ Його ж. Генпрокуратурі та СБУ треба заборонити Партію регіонів та КПУ [Електронний ресурс] / В. Скуратівський. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/12673.html>

інцидент, який трапився після Меси в кафедральному костелі Св. Петра і Павла. Молодик із символікою партії “Свобода” розчавив яйце на плечі Б. Коморовського. Як згодом з’ясувалося, цей парубок – родом із Запоріжжя, член “антифашистської”, проросійської організації “Слов’янська гвардія” (свободівський наплічник був потрібен лише для компрометації). Хоча президент і повів себе дуже гідно, не надавши цьому випадку особливого значення²², обурена реакція польського політикуму та мас-медіа не забарилася. Ярослав Курський (Jarosław Kurski), перший заступник головного редактора “Gazety Wyborczej” відразу звернув увагу на вигідності цієї провокації тим, хто штовхає Україну в обійми Росії та відтягує її від Європи.

Зрозуміло, відкрито робити кроки щодо ескалації конфлікту між Україною та Польщею владі Росії було не з руки. Для цього, на думку аналітиків, були використані спеціальні органи РФ. Те, що відбувалося навколо Волині²³, можна вписати у схему спецоперацій російської ФСБ із метою відлякування від України країн Євросоюзу (і насамперед головного лобіста – Польщі) та відповідно – зриву підписання Україною асоціації з ЄС²³. Це видається цілком імовірним, якщо врахувати результати наукового проекту “Співпраця Служби безпеки МВС ПНР та КДБ СРСР”, який реалізовувало Агентство внутрішньої безпеки. Результатом стало визнання факту навчання в 1972–1990 рр. близько 600 польських громадян у вишах, підпорядкованих КДБ СРСР. Як правило, їх вербували, і надалі вони “працювали” відразу на обидві держави. Можна припустити, що нині ці особи продовжують співпрацю вже з російськими спецслужбами²⁴.

Зрештою, коли йдеться про міжнародний контекст, то треба вказати на те, що волинські події використовують офіційні посадовці в ході українсько-російської війни, що триває. Передовсім потрібно згадати міністра іноземних справ РФ Сергія Лаврова. В інтерв’ю на телеканалі “Росія 24” він, розмірковуючи про прийняття Верховною Радою України закону про воїнів УПА, не втримався, щоб не згадати про “Волинську різанину, коли бойовики Української повстанської армії вирізували поляків десятками тисяч”²⁵. Водночас він нагадав, що цей акт було прийнято у дні

²² Komorowski B. Incydent w Łucku bez szczególnego znaczenia [Rezim elektronowy] / Bronisław Komorowski. – Warunki dostępu: <http://polska.newsweek.pl/komorowski--incydent-w-lucku-bez-szczegolnego-znaczenia,106392,1,1.html>

²³ Яневський Д. “Це в чистому вигляді спецоперація, розроблена спецслужбами”: історик та журналіст Данило Яневський говорить про волинську різанину, як про операцію, що була вигідна Берліну та Москві / Д. Яневський // Газета по-українськи. – 2013. – 19 липня (спілкувався І. Луб’янов); Тайни “Волинської резни” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost95975>

²⁴ Отзвуки кремлёвских курантов по жертвам Волинской трагедии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enews.md/articles/view/3829>; Baranowski Z. Poligon KGB nad Wisłą [Електронний ресурс] / Zenon Baranowski // Nasz Dziennik. – 2013. – 14 marca. – Warunki dostępu: <http://wp.naszdziennik.pl/2013-03-14/0,polygon-kgb-nad-wisla.html>

²⁵ Интервью Министра иностранных дел России С. В. Лаврова для авторской программы Э. В. Закамской “Мнение” на телеканале “Россия 24”, Москва, 27 апреля 2015 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russ.tj/content/intervyu-ministra-inostrannykh-del-rossii-svlavrova-dlya-avtorskoj-programmy-evzakamskoj-«mn>

офіційного візиту Президента Республіки Польща Броніслава Коморовського. У контексті своєї “неофашистської” риторики щодо чинної української влади використовує “різанину польських селян на Волині” депутат Державної думи РФ, академік Російської академії наук (РАН), директор Інституту нової економіки Державного управління Сергей Глазьев²⁶. Не менш показовою була реакція на заяву посла України в Польщі Андрія Дешиці, у якій він, окрім іншого, звернув увагу на те, що ми не можемо дозволити, щоби справа Волині стала предметом політичної гри, причиною розбрату між двома народами²⁷. Тут уже не говоримо, що риторику про Волинь²⁸ використовують одіозні окупанто-сепаратисти. Так, у коментарі Державної Ради Республіки Крим із приводу встановлення 14 жовтня Днем захисника України серед іншого згадана “волинська різанина” й інші звірства вояків УПА²⁹. А т. зв. заступник голови Міністерства зовнішніх справ Донецької Народної Республіки Михайл Мнухін твердив: “Сьогодні, 28 лютого, ми згадуємо одну з найжахливіших трагедій 20 ст. – Волинську різанину. Винищення бандерівсько-фашистами тисяч поляків лише за етнічною і культурною приналежністю виявило звірячу сутність націоналізму, основною ідеєю якого є не творення, а знищення всього інакшого”²⁹.

Радше курйозною необхідно вважати бурхливу реакцію російської сторони на перемогу в українському відборі до “Євробачення 2016” пісні Джамали “1944”, присвяченої трагедії кримських татар і використання волинської теми в цьому контексті. Нагадаємо, що депутат Законодавчих зборів Петербурга Віталій Мілонов³⁰ запропонував Росії та Польщі об'єднати зусилля і виставити виконавця з піснею про “волинську різню” (дослівно – “подвиги” українських “патріотів” на Волині та в інших місцях у роки Другої світової війни). Політикові головню йшлося про те, що “можливо, така наша спільна акція змогла б дещо наставити на розум нашого молодшого родича [курсив наш – О. К.]”. Можна лише шкодувати, що такі ідеї знайшли відгук серед польських політиків (наприклад, экс-депутат Сейму, директор

²⁶ Глазьев С. Предотвратит войну – победит в войне [Электронный ресурс] / С. Глазьев. – Режим доступа: www.russiapost.ru/archives/34482

²⁷ Темою “Волинської різанини” РФ хоче посварити Україну і Польщу – Дешиця [Електронний ресурс] / А. Дешиця. – Режим доступу: www.pravda.com/rus/news/2015/02/26/7059816/?attempt=1; Rzezi na Wołyniu “częścią wojny w Donbasie”. Rosja chce skłócić Polskę i Ukrainę [Rezim elektronowy]. – Warunki dostępu: <http://www.tvn24.pl/rzezie-na-wozyniu-czescia-wojny-w-donbasie>

²⁸ Госсовет Республики Крым принял заявление в связи с ситуацией на Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://crimea.gov.ru/news/22_10_2014_1

²⁹ В годовщину Волинской резни МИД ДНР призвал Польшу остановить сторонников Бандеры в Киеве [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://dan-news.info/politics/v-godovshhinu-volynskoj-rezni-mid-dnr-prizval-polshu-ostanovit-storonnikov-bandery-v-kyeve.html>

³⁰ Мілонов Віталій Валентинович (нар. 23 січня 1974 р., Ленінград) – російський політик, член партії “Единая Россия”, депутат Законодавчих зборів Санкт-Петербургу IV і V скликань. Широко відомий своїми екстравагантними ініціативами, найвідомішою результативною з яких є закон проти пропаганди гомосексуалізму в Санкт-Петербурзі.

Європейського центру геополітичного аналізу Матеуш Піскорський (Mateusz Piskorski)) та журналістів (наприклад, Томаш Мацейчук (Tomasz Maciejczuk)).

Цілком логічними в річищі використання конфліктогенного потенціалу минулого виглядають нарікання російських авторів на відсутність теми Волині⁴³ у шкільних підручниках Японії, арабських країн, більшості європейських держав (як, зрештою, і в посібниках СРСР та Росії). Адже саме тому “для більшості країн Європи бандерівці – це просто українські патріоти, котрі боролися за незалежність”, і, як наслідок, світ уперто не бачить злочинів проти людяності на Південному Сході України чи в Одесі³¹ (ось так – не більше і не менше).

Зрештою, існує ще один суттєвіший і важливіший чинник, із яким ми всі повинні рахуватися, – масове просування пропаганди в Інтернеті. У багатьох місцях всесвітньої мережі, де трапляються згадки про “волинську різанину” антиукраїнського змісту, одночасно можна простежити симпатію до Росії, сепаратистських “донецько-луганських республік” і водночас нігілістичне неприйняття Польської держави тощо. Сьогодні можна побачити прямі звинувачення ФСБ та ГРУ (Головного розвідувального управління) Росії в підтримуванні вогню українсько-польських непорозумінь через викладання у мережу вибраних і часто сфальшованих документів. Як зауважує польський політолог, д-р філософ. наук Казимир Вуйцицький, ключові слова “волинська різанина” (з відповідним емоційним навантаженням, а не волинський злочин чи Волинь⁴³) повинні відкривати двері до польсько-української ненависті, створювати польсько-українську ворожнечу³². Саме на роздмухування ненависті чи то комуністичною, чи то путінською Москвою потрібно сьогодні звернути особливу увагу.

На успіх імперської стратегії Москви “розділяй і володарюй” вказував Марко Смеречинський, коли наголошував на тому, що ні в Польщі, ні в Україні майже не усвідомлюють, що не про минуле йдеться (не про Катинь, жертви Волині чи українські жертви від рук поляків), а про те, що Москва знову за допомогою історії та помічників намагається моделювати майбуття України та Східної Європи³³. Суголосно йому звучать слова Ярослава Грицака, коли той стверджує, що в питанні українсько-польського примирення ставки більші за Україну й Польщу, бо йдеться про майбутнє всієї Східної Європи³⁴.

³¹ 13 февраля 1944 года: Волынская резня // Парламентская газета. – 2015. – 13–19 февраля; 13 февраля 1944 года: Волынская резня // Слава труда. – 2015. – 27 февраля; Волынская резня – неусвоенный урок истории: Волыньские события без “патриотических” прикрас // Коммунист Ленинграда. – 2015. – № 2(104). – С. 34–35.

³² Wóycicki K. Wołyń 43 – potrzeba pamięci i posiew nienawiści [Rezim elektronowy] / Kazimierz Wóycicki. – Warunki dostępu: <https://kazwoy.wordpress.com/category/historia-i-pamiec/>; Вуйцицький К. Волинь 43 – пам'ять и ненависть [Електронний ресурс] / Казимир Вуйцицький. – Режим доступа: <http://polonews.in.ua/publicystyka/volyn-43-pamyat-i-nenavist.html>.

³³ Смеречинський М. Примирення з ознаками протилежного / М. Смеречинський // Український журнал. – 2010. – № 6(58). – С. 13.

³⁴ Грицак Я. За нападами у Польщі на ОУН–УПА проглядається “Газпром” [Електронний ресурс] / Я. Грицак. – Режим доступу: <http://gk-press.if.ua/index.php?q=node/8987>

Отже, як бачимо, нині Росія активно прагне “переписати історію”. Якщо врахувати, що сьогодні Україна має справу з *hybrid warfare* (гібридна війна), то очевидно, що східний сусід не зупиниться. І її інформаційний складник – ідеологічна “війна за історію” – пролягатиме через Волинь й головню стосуватиметься історичної пам'яті українсько-польського конфлікту часів Другої світової війни. Цю проблему штучно підігріватимуть усіма доступними способами. Російська пропаганда й надалі терміном “волинская резня” намагатиметься таврувати український визвольний рух і робитиме все, аби завадити співпраці між українцями й поляками. А як відомо, з непростой історії обох країн є один беззаперечний висновок: коли між українцями та поляками тривали незгоди, завжди з цього користали інші й зазвичай на шкоду і Україні, і Польщі. Необхідно пригадати слова Президента Республіки Польща Броніслава Коморовського, які прозвучали в Луцьку: “Варто пам'ятати, що з польсько-українських конфліктів завжди користався хтось третій, хтось, хто також завжди загрожував нашій незалежності і нашій свободі”³⁵. Також варто вкотре повторити добре відому істину: наше минуле не повинне заважати нашому майбутньому.

³⁵ Wystąpienie prezydenta RP Bronisława Komorowskiego na uroczystościach w Łucku // *Kurier Galicyjski*. – 2013. – 16 lipca – 15 sierpnia.